

REPERCUSSIONS EMOCIONALS DEL NEN/A AMB ALTES CAPACITATS

Leopold Carreras Truño

Psicòleg

Delegat a Espanya del WCGTC (World Council for Gifted and Talented Children)

Delegat a Espanya de NEPES (Network of European Psychologists in the Educational System)

Membre del Consell Social del COPC (Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya)

Vocal de la Junta de la Secció Educativa del COPC

Des de que neix, un nen superdotat presenta un munt de reptes, de desafiaments, sobre tot per els pares. Per començar, acostumen a ser nens molt actius, que dormen menys que altres infants i responen molt més intensament al seu entorn, el que fa que els seus cuidadors acabin exhaustes moltes vegades degut a la seva constant necessitat d'estimulació. I si són dos o més els nens amb altes capacitats els qui viuen en una mateixa casa, la cosa pot esdevenir en una constant competició entre ells, amb lo qual el trasbalsament dels pares pot ser majúscul.

Al contrari del que potser alguns podrien pensar, tan per el que portem veient a la consulta des de ja fa gairebé vint anys com per les dades dels últims llibres i estudis que es fan arreu del mon, la majoria de pares no pregunten per tenir un fill superdotat... I quan apareix, i quan s'assabenten de que ho és, s'acostumen a sentir confusos: sobre com l'han de tractar, quines son les seves necessitats, etc., i són pocs els suports (al menys fins ara) que la nostra societat els hi pot oferir.

Decisions com «a quina escola portar-lo», que son més senzilles (entre cometes) per a altres pares, son summament difícils de resoldre per als pares de nens amb altes capacitats. I «a quin curs el posem» seria un altre dificultat. Per no parlar de la relació amb els seus companys... Molts d'aquests nens prefereixen la companyia de nens més grans o adults, quedant la relació amb els de la seva edat sovint com a quelcom desitjable, però que no aconsegueixen.

Ja acostuma a ser sovint motiu d'estrès el criar un nen normal i corrent, però si és superdotat, s'hi afegeix l'estrès per als pares i mestres de ser constantment criticats o també menyspreats per no poder donar respostes a absolutament tot el que demanden o inquireixen. A més a més, hi ha un gran risc emocional en anar al director d'una escola i dir-li: «Miri, crec que el meu fill és superdotat... i té necessitats especials». A lo que el director pot respondre: “Sí, Sra. X, tots els nostres pares creuen que el seu fill té necessitats especials»... Però els pares dels nens discapacitats, per exemple, o disminuïts psíquics mai rebrien aquesta resposta.

Ser pare de un nen superdotat, segons vàris estudis (p. ex., Dirks, 1979), és encara més dur que ser un nen superdotat. Al menys, el nen, en la actualitat –i per això van be les associacions de nens amb altes capacitats intel·lectuals– té algú que el defensa, però qui defensa o ajuda als pares? També ells necessiten (bé, si no tots, sí una bona part) qui els ajudi. Necessiten consellers que sàpiguen sobre el tema, que els donin alguna guia per saber com manegar-se amb el sistema educatiu i la complexitat de la situació a casa.

Aquest tipus d'ajuda normalment no està disponible en l'entorn escolar i costa una mica també de trobar-la fora, encara que esperem que això poc a poc vagi canviant i que cada vegada hi hagi més persones a qui recórrer que estiguin familiaritzades amb les característiques úniques dels nens amb altes capacitats i les seves famílies, i siguin capaços de oferir un servei efectiu i pràctic a aquesta població.

Aspectes diferencials propis del nen/a amb altes capacitats intel·lectuals

Identificació: Què acostumen a percebre els pares com a fets diferencials dels seus fills? En primer lloc, s'adonen que estan més alertes, espavilats, desperts, i observen el seu interès i grau de reacció davant les coses. Aleshores, s'adonen que el seu fill progressa en els seus estats maduratius molt més de pressa que el que diuen els llibres pediàtrics que els hi correspondria per l'edat, sobre tot en el desenvolupament del vocabulari, habilitats verbals, memòria i capacitat de raonament abstracte, tot i que també físicament, en el sentit de començar a caminar abans, per exemple. Després s'adonen també que el seu fill va més avançat que el del veí (o qualsevol altre amb qui pugui fer una comparació). Aquí és quan les mares es comencen a preocupar de que les seves joguines estiguin desfasades, o que el currículum escolar ho estigui. També és cert que alguns pares s'assabenten de la superdotació dels seus fills a través de l'escola, perquè els hi ho diu el tutor o algun mestre. També és aleshores quan comencen a rebre un munt de *mals consells* per part d'amics ben intencionats, parents, educadors, pediatres o periodistes que escriuen articles sense haver estudiat a fons el tema. El missatge que reben és clar: «No animis al teu fill a ser diferent». Les maneres de tractar a un nen que es troben darrera d'aquest missatge benintencionat poden ser apropiades per a nens que es trobin dins la mitjana, però molt sovint no ho són per als qui tenen altes capacitats, de la mateixa manera que no ho són per als qui estan disminuïts. A més a més, com aquests nens/es tenen una aparença normal, és més difícil per als adults que els envolten que s'adonin de les seves necessitats úniques.

Per tant, una identificació precoç permet també una intervenció precoç (quan aquesta és necessària). I per aquest motiu és precís obtenir informació sobre les seves característiques intel·lectuals, els seus punts febles, l'estil d'aprenentatge i, sobre tot, els trets de personalitat i el desenvolupament emocional. Segons creuen la gran majoria d'estudiosos del tema, l'edat ideal per a avaluar-los és entre l'etapa preescolar i els primers cursos de primària, abans que, sobre tot, les nenes comencin a inhibir-se! Tot i que no es pot fer una identificació amb el 100 % de seguretat a aquestes edats, en el sentit de que possiblement no sabrem si es tracta d'un nen superdotat o d'un talent simple o complex, sí que al menys veurem si es tracta d'un alumne amb altes capacitats intel·lectuals i podrem començar a posar en marxa les intervencions escolars tant necessàries.

Característiques de personalitat: A continuació anotarem algunes de les característiques que acostumen a donar més problemes als adults que els tracten. Per exemple, es menciona molt sovint en la bibliografia que discuteixen molt i que qüestionen bastant l'autoritat. Això molesta bastant, però el que s'ha d'entendre és que la discussió és quelcom natural per aquests nens, doncs reflexa la seva creixent independència i la seva necessitat d'entendre i comprendre les coses. Aquest conflicte es podria evitar si els pares entenen que el seu fill està dotat d'un pensament independent i que quan qüestiona alguna cosa ho fa perquè realment està analitzant tant la situació com el que s'espera d'ell.

Una altra característica que crea preocupació als pares és quan el nen és massa introvertit. La introversió no està ben entesa en la nostre societat i necessita ser explicada. Potser se sentirien més tranquils si entenen que una conducta reservada és sana, saludable, més que no pas anormal. La capacitat de reflexió és molt més elevada en els introvertits, i al menys la meitat dels nens superdotats són introvertits, doncs també s'ha trobat que la introversió augmenta a mesura que augmenta el Q.I. (Quocient Intel·lectual) (p. ex., Silverman, 1986, o Dauber & Benbow, 1990). L'introvertit té un jo privat i un jo públic, el que conductualment significa que el introvertit intenta ser perfecte en l'escola, emmagatzemar dins seu tots els seus sentiments negatius i aleshores buidar-los a casa o en la persona amb qui confien més i amb qui se senten més segurs. Però el que és important que s'entengui és que la introversió és normal i no necessita cura. Els pares i els mestres han d'aprendre també, sobre tot amb els superdotats introvertits, la importància de mantenir la confidencialitat. Aquest nens tenen una necessitat inherent i molt profunda de privacitat, s'incomoden fàcilment si se'ls censura o elogia públicament, i necessiten temps per reflexionar, pensar i meditar. Un consell que ara es podria donar, si aquest és el cas, és que no se li ofereixin solucions a les seves inquisicions de manera prematura, perquè aleshores se sent incomprès o be sent que el seu problema s'està trivialitzant. És el contrari del que passa amb els extravertits, que l'únic que necessiten és algú que els escolti mentre pensen en veu alta. Els extravertits solucionen els seus problemes parlant amb algú, és part de l'externalització dels seus processos de pensament, mentre que l'introvertit rarament parla dels seus problemes, perquè el que fa es donar-los voltes contínuament en la seva ment i quan per fi s'adreça a algú per explicar-los és perquè realment necessita consell: no vol donar-li més voltes, vol solucions! Per això, en aquests casos se li ha de demanar tanta informació com sigui possible sobre el problema abans d'oferir-li una resposta de presa i corrents.

Intensitat, perfeccionisme i hipersensibilitat son tres trets emocionals que acostumen a anar de la ma amb el nen superdotat. *Intensitat* referent als seus sentiments, doncs tenen més consciència dels seus sentiments i més capacitat de preocupar-se. La intensitat és el segell distintiu de la passió, una variable força important per aconseguir la excel·lència que aquests nens busquen. El *perfeccionisme* és la força conductora que hi ha darrera la persecució de la excel·lència, i la *hipersensibilitat*, per un altre costat, és la base de la compassió. Aquestes tres qualitats es combinen per a crear una personalitat única governada per una visió del ideal. Quan s'és adult, això pot crear una força ben poderosa per aconseguir canviar el mon, però quan s'és petit son uns trets força difícils amb els que conviure. Es precisa molta paciència i reconeixement d'aquests fets per adonar-se'n que algunes reaccions explosives d'aquests nens provenen de aquesta extrema sensibilitat i de la necessitat que tenen de que el seu propi ordre de les coses es preservi. Per tant, el suport més gran que s'els hi pot donar, tot i que sembli quelcom molt munit, és l'amor, la paciència i l'acceptació del seu fet diferencial.

També és fàcil, molt fàcil, oblidar-se de que poden tenir conductes pròpies de la seva edat cronològica, és a dir, actuar com a nens petits, quan un nen pot fer raonaments força elevats, com una persona adulta, i caure en el renyar-los perquè actuen com a infants. Per exemple, una mare que renya al seu fill perquè no es comporta adequadament, a lo que el

nen pot respondre: «Però, mamà, estic fent el mateix que fan tots els altres nens de la meua classe». Potser aniria be per recordar aquest fet el que es donés un cop d'ull al número de sabates que calça, per recordar l'edat que té. Possiblement el nen no s'adona de que s'està portant malament (això és importantíssim) o no s'adona de quin és el problema amb la seva conducta.

Alguns aspectes diferencials de les relacions familiars

Sentiment d'inadequació. Molts pares senten com un shock quan se'ls confirma que el seu fill és superdotat, i interiorment poden lamentar la pèrdua de la seva fantasia de que el seu fill serà «normal». Qualsevol tipus d'excepcionalitat representa una dura càrrega de responsabilitat per als pares, però els pares d'un nen disminuït, per exemple, reben un bon recolzament social i simpatia, mentre que ser pares d'un nen superdotat o talentós implica molts cops que se'ls anomeni elitistes o se'ls acusi de voler canviar l'estructura de les escoles per tal d'aconseguir sols profit per als seus fills. Això els fa sentir que estan poc preparats per manegar-se amb les necessitats del seu fill. Aquest fet es dona per diversos motius: mites i desinformació sobre els superdotats; hostilitat encoberta o descarada cap al qui és intel·lectualment més avançat; manca d'informació sobre els recursos socials disponibles, i també, per què no dir-ho, uns recursos econòmics limitats, doncs aquests nens poden arribar a costar bastant al llarg de la seva etapa educativa, i no hi ha per el moment ajudes financeres disponibles.

Augment de la tensió a casa. Hi ha alguns estudis que diuen que la conflictivitat en les famílies augmenta quan a un dels fills se l'ha etiquetat de superdotat (tot i que hi ha d'altres que no han trobat aquesta correlació). Però sí és cert que quan la conflictivitat existeix, hi ha dos factors bàsics que la provoquen: un seria la confusió sobre el rol del nen en la família, i l'altre les expectatives dels pares sobre el nen.

Alguns autors ens diuen que apareix gelosia i competitivitat en les famílies que tenen germans superdotats i no superdotats, però d'altres confirmen haver trobat que sols un 20 % dels germans de nens superdotats manifesten reaccions negatives envers el seu germà. El que passa és que existeix una variable que no s'ha tingut en compte al fer aquests estudis, i és l'efecte sobre un nen de ser percebut com a no superdotat quan resulta que pot ser tan brillant com el germà que sí ha estat identificat. Quan un nen en una família està dotat amb altes capacitats, la resta de germans possiblement no estarà gaire lluny d'ell, i si se li fa un diagnòstic i resulta que el seu Q.I. resultant ofereix discrepàncies superiors a 10 punts en referència al germà/na, acostuma a ser per problemes que poden anar des de factors d'estil d'aprenentatge a trastorns emocionals diversos, o potser senzillament perquè el no identificat ha tingut problemes continuats d'otitis o infeccions de l'oïda. Amb això, el que pretenem remarcar és que aquest nen qualificat com a no superdotat possiblement sí que ho és, però no ha donat positiu en el test per algun d'aquests factors. Per això sempre comentem que no n'hi ha prou en quedar-se amb el Q.I., que és tan important fer una bona valoració de l'història personal del nen i del seu estat emocional, així com de la seva creativitat, i per això fa falta estar una mica avesat en el tema, i si resulta que el test l'ha passat un psicòleg que no te en conte aquests factors –doncs en les nostres facultats, malauradament, aquest tema encara no s'explica–, és quan poden sorgir

aquests problemes de gelosia i/o competitivitat, etc., problemes que acostumen a desaparèixer quan s'identifica adequadament al germà.

També augmenta l'estrès familiar quan els pares es centren en l'èxit que ha de tenir el seu fill sols per el fet de ser superdotat, o bé es dediquen a fer comparacions entre els germans («aprèn d'ell, que sí que fa bé les coses»..., el que, evidentment, no s'hauria de fer mai), o bé ensenyen al seu fill que és superior als altres, o li donen expectatives no realistes, etc. A més a més, també s'ha descobert que existeixen certes discrepàncies entre el que espera un pare i el que espera una mare sobre el seu fill quan s'assabenten que és superdotat o té algun tipus d'altres capacitats. Els pares tenen tendència a percebre la superdotació com a consecució de èxits, mentre que les mares la perceben en termes de diferències de desenvolupament, el que val a dir que és més proper a la realitat.

Tot i tenint tot això en compte, dins de les famílies de nens amb altes capacitats les tensions també afloren degut a les característiques de personalitat comentades anteriorment que tenen aquests nens: intensitat de sentiments, perfeccionisme, hipersensibilitat i capacitat de discutir per qualsevol cosa. Doncs això segur que no forma part sols del nen identificat, sinó que els demés membres de la família segur que ho comparteixen en un grau més o menys elevat, el que forma un guió perfecte per a una pel·lícula o obra de teatre dramàtica. Què fer aleshores? Doncs comprendre, com dèiem abans parlant dels introvertits o extravertits, que els sentiments forts son saludables i no pas un indicador de perturbacions emocionals. A mesura que cada membre de la família guanya en autocomprensió (aconseguida o bé per ell mateix o bé gràcies a alguna teràpia), s'aconsegueix més consciència de les experiències emocionals dels altres membres. La compassió i la solució de problemes sorgeixen d'aquest augment de la consciència.

Foment de l'autodisciplina. Els nens superdotats tenen un alt sentit de la justícia. Ells acostumen a respondre bé davant de un estil democràtic en el qual tenen vot per prendre una decisió, però responen molt malament enfront de un estil autoritari. «Fes això perquè jo t'ho dic» és absolutament infecciós, apart de frustrant, per a aquests nens. Afortunadament, molts pares ja coneixen prou bé aquest fet i el que fan per a aconseguir alguna cosa d'ells és raonar més que no pas castigar o voler-se imposar. Així i tot, vivim en una cultura que moltes vegades concedeix més respecte o més importància a la creença de que els adults tenen més poder i per tant més drets i privilegis que els nens, i el que ens trobem és que els nens superdotats no comparteixen en absolut aquesta creença. «Respecta als grans» és un concepte que deixa als petits sense respecte. Perquè s'entengui una mica la diferència: imaginem que hem de demanar a la nostra sogra que pengi el telèfon perquè hem de fer una trucada important. Pensem quin tipus de comportament tindríem amb ella per aconseguir-ho... Val? I ara imaginem que li hem de demanar el mateix al nostre fill. Quines diferències apreciem en la manera de dirigir-nos a una o a l'altre?... En el to de veu, expressió facial, postura corporal, temps que som capaços d'esperar, etc.

La clau per que hi hagi harmonia familiar és el respecte per a tots els membres: un concepte que sembla força simple, però que és ben difícil de dur a la pràctica. S'ha comprovat que els conflictes amb els adolescents superdotats es resolen quan s'accepta a un noi o noia com a un igual i es comparteix el poder (de prendre decisions, sobre tot).

L'adolescent superdotat, però, pot voler-se aprofitar alguns cops o manipular els punts que sap que son febles dels seus pares. L'antídot és ajudar als pares a crear un sistema familiar en el qual el poder estigui ben balancejat i en el que tots els membres de la família se sentin reconeguts i recolzats. Un dels mètodes per aconseguir aquest equilibri de poder és establint un consell familiar, que generalment podria comportar el tenir reunions establertes o planificades per endavant, de tots els membres de la família. Els consells familiars proporcionen una experiència directa en el que és la presa de decisions de manera democràtica. Tothom te la oportunitat de plantejar les seves queixes, demanar canvis en algunes normes establertes de la casa, aprendre habilitats negociadores, aprendre tècniques de resolució de conflictes i practicar habilitats comunicatives efectives gràcies a aquestes reunions de tota la família. A més a més, també serveix per augmentar l'autoestima, així com la solidaritat familiar, doncs en aquests consells s'accepta que hi ha d'haver una part per a elogis de la mateixa manera que hi haurà una part per a retrets de tot tipus, i poden acabar amb alguna activitat conjunta, de tots els membres. Els nens superdotats poden participar activament (és a dir, donar bones idees per a la família) en aquestes reunions familiar regulars ja des de que tenen ben bé els 7 anys, encara que inclús els que estan en edat preescolar responen bé a aquesta manera de fer.

Estimulació des de l'àmbit familiar. Els investigadors han trobat que el factor més potent en el desenvolupament de la superdotació (o talent), creativitat i excel·lència ha estat quasi sempre l'estimulació per part dels pares. Hi ha molts pares que sovint es queixen de lo avançats que van els seus fills: «Però si jo no li he ensenyat a llegir... Ho ha après per el seu compte». Tenen por (i amb motiu, perquè es algo que passa sovint i que hem pogut sentir molts cops) que els mestres del seu fill els hi diguin que «ja està bé, perquè l'estimules tan precoçment, es clar que va avançat, si tu l'estàs empenyent perquè aprengui abans del que li toca», o coses semblants. Això provoca en molts pares que no exerceixin el seu rol com a educadors perquè s'inhibeixen i pensen: «No li ensenym res de nou perquè si no el professor ens esbrincarà». Doncs bé, això és un altre error. Fins el moment, l'estudi més gran fet sobre persones que han aconseguit l'èxit a nivell internacional ja quan tenien al voltant de 30 anys es va fer el 1985 per el dr. Bloom, i destaca la importància que va tenir el suport dels pares en tots aquest personatges. En resum, els pares d'atletes, músics i artistes creien en la importància de treballar dur i fer-ho el millor possible. Ells organitzaven el temps dels seus fills, establien prioritats i posaven les normes per arribar a la realització de les tasques. La participació dels pares en l'aprenentatge dels seus fills va contribuir significativament per a la consecució dels logros d'ells. Aquests nens no podrien haver aconseguit destacar en l'àrea de talent que fos si no hagués estat per l'alt grau d'ajuda dels seus pares.

La característica més important que es va trobar en la gran majoria d'aquests pares va ser que responien enfront de les demandes dels seus fills amb interès i entusiasme, més que no pas com a controladors: el rol dels pares era de respondre amb entusiasme, suport i encoratjant-los. Les famílies de les persones d'aquest estudi solien ser estables i cohesionades, i en elles s'establien models de consecució de logros, independència i perseverança ja des de la més tendre infantesa, i focalitzaven l'atenció i la majoria dels seus recursos en el seu fill. Quan als pares se'ls hi demanava que descrivissin quins eren el seu interessos, la primera resposta que venia al cap, sobre tot de la majoria de mares era:

«el meu fill».

En un altre estudi (Gogel, 1985) fet amb el voltant de mil famílies, es demanava als pares que expliquessin quines van ser les millors maneres de treballar amb els seus fills a casa. La activitat que es va citar com a més freqüent va ser la de llegir junts. En segon lloc, va ser el recolzament constant i l'animació constant amb elogis cap als seus logros. Altres mètodes incloïen converses força sovint, participació en activitats de la comunitat, visites preparades, com excursions a museus de tot tipus, i discussions en les que tant es preguntava com es responia a les preguntes per part de les dues parts. Altres estudis indicaven que els pares assistien al desenvolupament dels seus fills superdotats oferint clars valors familiars, clars patrons de conducta i, sobre tot, sent ells un bon model de conducta per als fills, és a dir, sent coherents amb el que predicaven, donant suport als interessos dels nens, encoratjant la curiositat i l'exploració activa, encoratjant l'autonomia, i ajudant als seus fills a creure en els seus somnis.

Per tant, s'ha d'oferir un entorn familiar estimulador (incloent la instrucció), sobre tot si el nen/a és ambiciós, té interès per les coses i gaudeix fent les activitats que li agraden. Si a més a més s'aconsegueix que l'experiència sigui divertida tant per al nen com per als pares, millor que millor. Per un altre costat, s'ha de desalentar la conducta d'intentar pressionar al nen perquè faci algo que no li agrada o es fiqui a aprendre coses que no són del seu interès. És a dir, hem de ser com un sastre que fa un vestit a mida, en aquest cas seria a la mida del talent o interès que demostrï el nen/a amb altes capacitats i les seves necessitats úniques.

Bibliografia

Alonso, Juan A.; Renzulli, Joseph y Benito Mate, Yolanda (2003). *Manual internacional de superdotación: manual para profesores y padres*. EOS, Serie Fundamentos psicopedagógicos, Madrid.

Bain, S.K., Bliss, S.L., Choate, S.M., & Brown, K.S. (2007). Serving children who are gifted: perceptions of undergraduates planning to become teachers. *Journal for the Education of the Gifted*, 30, 450-478.

Bloom, B. S. (1985). *Developing talent in young people*. New York: Ballantine.

Bracken, B.A., & Brown, E.F. (2008). Early identification of high-ability students: Clinical assessment of behavior. *Journal for the Education of the Gifted*, 31, 403-426.

Brown, S.W., Renzulli, J.S., Gibbins, E.J., Siegle, D., Zhang, W., & Chen, C. (2005). Assumptions underlying the identification of gifted and talented students, *Gifted Child Quarterly*, 49, 68-79.

Coleman, L.J., Guo, A., & Dabbs, C.S. (2007) The state of qualitative research in gifted education as published in American journals. *The Gifted Child Quarterly*, 51, 51-63.

Dauber, S.L., & Benbow, C.P. (1990). *Aspects of personality and peer relations of extremely talented adolescents*. *Gifted Child Quarterly*, 34, 10-15.

Dirks, J. (1979). Parent's reactions to identification of the gifted. *Roepers Review*, 2(2), 9-10.

Geake, J.G., & Gross, M.U.M. (2008). Teachers' negative affect toward academically gifted students: An evolutionary psychological study. *Gifted Child Quarterly*, 52, 217-231.

Gogel, E. M., McCumsey, J., & Hewett, G. (1985). *What parents are saying*. G/C/T, Issue Number 41, 7-9.

Guldmond, H., Bosker, R., Kuyper, H., & van der Werf, G. (2007). Do highly gifted students really have problems? *Educational Research and Evaluation*, 13, 555-568.

Moon, T.R., & Brighton, C.M. (2008). Primary teacher's conceptions of giftedness. *Journal for the Education of the Gifted*, 31, 447-480.

Preckel, F., Goetz, T., Pekrum, R., & Kleine, M. (2008). Gender differences in gifted and average-ability students: Comparing girls' and boys' achievement, self-concept, interest, and motivation in mathematics. *Gifted Child Quarterly*, 52, 146-159.

Silverman, L. (1993). *Counselling the gifted*. Denver, CO: Love Publishing.

Silverman, L. (1986). *Personality development and the gifted*. *Mensa Bulletin*, No. 299, 14-16.

Webster, N.S., & Worrell, F.C. (2008). Academically talented students' attitudes towards service in the community. *Gifted Child Quarterly*, 52, 170-179.